

Namna Matumizi ya Mikakati ya Kutafsiri, Kama Uteuzi Na Mpangilio WA Maneno, Iliyochangia katika Uandishi Upya WA Bukuit Ne Tilil.

Jane Jepkoech Singoei¹; Mosol Kandagor²; Mwanakombo Mohamed³

^{1,2,3} Moi University, Kenya

Main author emai: jjbiamah@gmail.com

IKISIRI

Utafiti huu ulidhamiria Kupambanua namna matumizi ya mikakati ya kutafsiri, ilivyochangia katika uandishi upya wa *Bukuit Ne Tilil*. Utafiti huu uliongozwa na nadharia mbili, ambazo ni nadharia ya tafsiri vitendo ambayo ilitumika kubaini jinsi tofauti za kimazingira kati ya hadhira ya matini asilia na ya matini pokezi ilivyopelekea uandishi upya kufanyika wakati wa kutafsiri. Nadharia ya pili ni ya ulinganifu, ambapo matini asilia ililinganishwa na matini pokezi ili kubaini kama ujumbe ulihifadhiwa katika matini tafsiri. Aidha, tamaduni, matumizi ya msamiati na sarufi zililinganishwa kwa kuchunguza mikakati na mbinu zilizotumika kutafsiri matini asilia, na hivyo kubaini uandishi upya katika matini pokezi. Data zilikusanywa kupitia uchunguzi maktabani na vilevile kuwasaili washikadau katika Ofisi ya Utafsiri wa Biblia ya Kapsabet na Shirika la Kutafsiri Biblia nchini, pamoja na wazungumza lugha ya Kikalenjin ambao walituelekeza juu ya matumizi ya baadhi ya maneno. Usampuli wa kimakusudi ulitumiwa ili kupata data iliyotumika katika uchanganuzi. Kitabu cha Mithali katika Agano la Kale kiliteuliwa kwa minajili ya utafiti huu. Utafiti huu ulibaini kuwa matumizi ya mikakati ya kutafsiri ilichangia uandishi upya wa kazi tafsiri. Uchunguzi huu ulipendekeza kuwa mashirika ya kufanya tafsiri yaimarishwe kwa kupewa uthamini ili kutafsiri makala nyingi Zaidi.

Maneno muhimu: kutafsiri, uteuzi,mtafsiri, *Bukuit ne Tilil*

How to cite this article in APA (6th Edition)

Singoei, J.J., Kandagor, M., & Mohamed, M. (2020). Namna Matumizi ya Mikakati ya Kutafsiri, Kama Uteuzi Na Mpangilio WA Maneno, Iliyochangia katika Uandishi Upya WA *Bukuit Ne Tilil*. *Editon Cons. J. Kiswahili*, 2(1), 136-149.

UTANGULIZI

Lugha ni chombo muhimu katika mawasiliano miongoni mwa wanadamu. Kulingana na Ogechi (2002), lugha ni dhana inayotumiwa kurejelea uwezo wa kimaumbile wa akili ya mtu ambao humwezesha kuwasiliana kilugha. Kwa upande mwingine, Shitemi (2001), anasema kwamba lugha ni kifaa muhimu kinachotumiwa na mwanadamu katika mawasiliano. Anataja lugha kama gari la mawasiliano. Hii ina maana kuwa, ufanisi wa mawasiliano baina ya binadamu hutegemea lugha tumizi. Wanadamu wanapowasiliana, ndipo wanapojenga uhusiano wao kama anavyodai Buliba (2001:54). Lugha husaidia sana kuudhibiti uhusiano wa kijamii.....lugha ndiyo huwaleta watu hao pamoja kwa kujenga uhusiano wa kibinafsi katika kiwango cha mtu kwa mtu, mtu kwa jamaa yake, mtu na jamii yake, mtu na taifa lake na mtu na ulimwengu wake. Ili uhusiano kama huu ujengwe, ina maana kuwa lugha hii lazima iwe inaeleweka kati ya mtuma-ujumbe na mpokea-ujumbe. Hapo ndipo tunaweza kusema kuwa mawasiliano yamekamiliwa kwa kuwa pametokea maelewano.

Historia Fupi ya Tafsiri

Tafsiri imekuwa ikiendelezwa kwa miaka mingi iliyopita kwa hivyo ina historia ndefu. Zakhir (2010) akielezea historia ya tafsiri anasema kuwa tafsiri inaaminika kuanza pale wanadamu walipoanza kuwa na lugha tofautitofauti. Hii ni kutokana na historia ya Biblia kuhusu wakati wanadamu waliposhirikiana kujenga mnara wa Babeli wakiwa na nia ya kumfikia Mungu mbinguni. Mungu alipoona ushirikiano wao, alijua kuwa bila shaka wangemfikia. Kwa hivyo aliamua kuwatawanya kwa kuwapa lugha tofautitofauti ili wasielewane na hivyo kutoiendeleza ujenzi huo (Biblia: Kitabu cha Mwanzo 11:9). Hapo ndipo panapoaminika kuwa chanzo cha tafsiri. Hata hivyo, McGuire (1980) anaamini kuwa tafsiri ni uvumbuzi wa Warumi. Mwansoka (1996) anaelezea tafsiri kama taaluma iliyotokana na haja ya kuieneza elimu ya

Wamisri kule Ulaya. Hata hivyo, elimu hii ilipigwa vita kule Ulaya kwa kudhaniwa kuwa ni mafundisho ya kipagani. Baadaye, elimu hii ilionekana kuwasaidia Waarabu kujiendeleza kisayansi. Wataalamu wa Ulaya walichukua vitabu vya sayansi vya Kiarabu na kuvitafsiri ili kupata maarifa hayo. Huu ulikuwa wakati wa mwamko mpya wa taaluma hii ya tafsiri kule Ulaya.

Munday (2001) anasema kuwa tangia karne ya nne, tafsiri iliendelezwa kwa kiwango cha juu. Maendeleo haya yalisitishwa kuanzia karne ya sita hadi ya kumi na moja, almaarufu kama 'zama za giza'. Hata hivyo, hali ilibadilika kuanzia karne ya kumi na mbili hadi kumi na sita. Kulikuwa na mvuvumko wa Kikristo ambapo tafsiri za Biblia zilizidishwa mno. Panapo karne ya kumi na saba, mtafsiri alilinganishwa na msanii anayejukumika kwa mwandishi wa matini asilia na kwa mpokezi wa matini tafsiri. Kwa hivyo kazi hii iliendelea kushika kasi sana. Kufikia karne ya kumi na tisa, kulitokea mgogoro kati ya makundi mawili.

Kundi la kwanza lilitazama mtafsiri kama msanii mashuhuri katika fasihi na lugha, huku kundi lingine likimwona mtafsiri kama anayejaribu kuonyesha umashuhuri wa mwandishi wa matini asilia. Watafsiri hasa katika nchi zilizoendelea walitafsiri vitabu vya wanasayansi mashuhuri kwa minajili ya maendeleo nchini. Mwansoka (1996) anaendelea kueleza jinsi taaluma ya tafsiri ilivyoshika kasi katika karne ya ishirini, kwamba kulikuwa na wingi wa mfumko wa kazi za tafsiri. Kwa mfano, mikataba ya kimataifa baina ya mashirika ya umma na ya kibinafsi yalifasiriwa kwa yeyote yule anayehitaji taarifa hizo. Karne hii ya ishirini na moja imeshuhudia ujenzi mkubwa wa taaluma hii ya tafsiri. Uimarikaji wa teknolojia umechangia ongezeko la kazi za tafsiri. Kiwango cha tafsiri kimezidi kupanda hasa kwa kuwepo kwa programu mbalimbali za tafsiri kwenye mtandao.

Tafsiri hivyo basi ni taaluma yenye historia ndefu na inazidi kupanuka kila uchao. Taaluma nyingi zimebobeza kwenye ulingo wa tafsiri kwa nia ya kupanua hadhira yake. Kwa mfano, vyombo vya matangazo na burudani kama vile magazeti, televisheni, majarida mbalimbali, video na kadhalika vinatafsiri jumbe zao kwa lugha mbalimbali. Kwa mfano, matangazo kwenye runinga hupeperushwa kwa lugha ya

Kiingereza na ujumbe uleule ukawasilishwa hapo baadaye katika lugha ya Kiswahili. Huu ndio mfano wa tafsiri kwa sababu ujumbe uleule unabakia vile ila unawasilishwa kwa lugha nyingine kando na ile ya awali. Biblia ikiwa moja kati ya matini inayotegemewa na kutumiwa na watu wengi wa imani ya Kikristo, imekuwa ikipanua hadhira yake kwa kasi kutokana na ongezeko la wasomaji wake. Ongezeko hili limesababishwa na matini haya kutafsiriwa kwa lugha mbalimbali na kuifanya iwafikie watu katika lugha wanayoilewa zaidi. Biblia imekuwa ikitafsiriwa kwa lugha mbalimbali na katika awamu tofautitofauti kama tunavyoona katika sehemu ifuatayo:

Kipindi cha Kale

Katika awamu hii, tafsiri ya kwanza ilihusu tafsiri ya sheria za Wayahudi iliyofanyika wakati wana wa Israeli walipokuwa mateka katika nchi ya Babeli. Wakati huu, lugha ya Kiaramiki ilikuwa ndio lingua franca ya Wayahudi. Kwa hivyo, tafsiri kutoka Kihebrania hadi Kiaramiki ikatekelezwa kwa kuwa lugha ya Kihebrania haikuwa inaeleweka kwa watu wengi. Mfalme Ptolemy wa pili Filadelfia, aliwaajiri wataalamu sabini na wawili wa Kiyunani kati ya 285 na 246 K.Y.M ili kutafsiri Biblia kutoka lugha ya Kihebrania hadi Kigiriki. Biblia hiyo ilijulikana kama 'Septuagint' ambayo baadaye kanisa lilikubaliana kuwa ndiyo Agano la Kale. Kisha baada ya hapo, Jerome alitafsiri kutoka Kihebrania hadi Kilatini kati ya 382 hadi 420 B.Y.M. Katika kipindi hiki, mengi ya tafsiri za Biblia

yalitekelezwa kwa lugha za Kihebrania na Kigiriki. Tafsiri ziliendelezwa na kufikia karne ya tano, Biblia ilikuwa imetafsiriwa kwa lugha chache mno zikiwemo: Kiarmenia, Kigothi (Gothic), Kisiria na Kilegi (lugha ya Ethiopia).

Kipindi cha Kati

Hiki ni kipindi ambacho tafsiri ya sehemu ya Agano la Kale ilipingwa. Hata hivyo, kulikuwa na tafsiri chache kwa mfano, Bede alifanikiwa wakati huu kutafsiri Injili ya Yohana katika Kiingereza cha kale. Toleo la Kijerumani pia lilimalizika mnamo 748. Kipindi hiki pia kilihakikisha kuwepo kwa sehemu sehemu za Biblia zilizotafsiriwa katika lugha ya mama; hasa sehemu yenye sheria kumi za Mungu. Mnamo 990, kulikuwa na vitabu vinne vya injili vilivyokuwa katika Kiingereza cha kale, vilitafsiriwa hadi lahaja ya 'West Saxon'. Mnamo 1199, baadhi ya tafsiri katika lugha ya mama zilikubalika huku nyengine zikipingwa na Papa Innocent wa tatu. Biblia nzima ilitafsiriwa katika lugha ya Kifaransa cha kale mwishoni mwa karne ya kumi na tatu, huku Biblia katika lugha ya KiCzech ikikamilishwa mnamo 1360. Biblia katika lugha ya Kihangaria ilipatikana katikati ya karne ya kumi na tano. William Caxton naye alikamilisha tafsiri yake ya sehemu kubwa ya Biblia mnamo 1478 katika lugha ya Kivalensia.

Kipindi cha Mfufumko na usasa wa kale

Mtafsiri mashuhuri katika kipindi hiki alikuwa ni Martin Luther, ambaye katika mwaka wa 1521 alitafsiri Agano Jipya kutoka lugha ya Kigiriki hadi Kijerumani. Biblia ya kwanza ya Kidachi iliyotokana na tafsiri ya Luther ilichapishwa mnamo 1526. Mfufumko wa makanisa ya Kiprotestanti ulisababisha Biblia kutafsiriwa na kuchapishwa kwa lugha nyingi. Vilevile kazi za kimishenari zilisababisha kutekelezwa kwa tafsiri nyingi za karne ya kumi na saba, ambapo Biblia ilitafsiriwa katika lugha za dunia ya sasa.

Kipindi cha sasa

Biblia katika kipindi hiki inaendelea kuongoza kama kitabu mashuhuri kinachotafsiriwa duniani hivi sasa. Kufikia mwaka wa 2005, Biblia ilikuwa imetafsiriwa hadi aghalabu lugha 2400 duniani; ikiwemo lugha 680 katika Afrika. Shirika la kufanya tafsiri za Biblia litwalo ‘United Bible Societies’ lilitangaza kuwa kufikia tarehe thelethini ya Desemba mwaka wa 2007, Biblia ilipatikana katika lugha 438, huku sehemu za Biblia zikipatikana katika lugha 848 kati ya jumla ya lugha 2400. Kufikia mwaka wa 2009 Shirika la ‘The Wycliff Bible Translators’ kwa upande wake lilitangaza kuwa lengo lao ni kuhakikisha kuwa kufikia mwaka wa 2025, lugha zisizokuwa na Biblia katika lugha yao ziweze kushughulikiwa.

Utafiti huu umelenga kupambanua namna matumizi ya mikakati ya kutafsiri, kama uteuzi na mpangilio wa maneno, ilivyochangia katika uandishi upya wa *Bukuit Ne Tiliil*. Biblia hii ilitafsiriwa kutoka kwa lugha ya Kiswahili katika miaka ya sitini. Lugha ya Kiswahili na Kikalenjin ni tofauti kwa kuwa Kiswahili ni lugha ya Kibantu huku Kikalenjin ikiwa ni lugha ya Kinailoti. Hii ina maana kuwa lugha hizi mbili zimetofautiana kisemantiki, kisintaksia, kifonetiki na kadhalika. Isitoshe, Wakalenjin wanaishi sehemu za Bonde la Ufa huku Waswahili wakiishi pwani.

Mazingira kwa kawaida yanachangia kwa wanadamu kujihusisha na shughuli mahsusi ili kujiendeleza kijamii na kiuchumi. Shughuli hizi ndizo zinazozalisha tamaduni zinazopelekea lugha kutofautiana. Kutokana na ukweli huu, ndipo lugha ya Kiswahili inatofautiana na lugha ya Kikalenjin. Wakati wa kutafsiri, mtafsiri anafaa kuangazia tofauti hizi ili kumudu tafsiri yake. Biblia Takatifu iliandikwa kwa lugha ya Kiswahili ikiwalenga Waswahili. Mtafsiri wa lugha ya Kikalenjin anafaa kuzingatia kuwa anaowatafsiria, ambao ni Wakalenjin, wana mila na tamaduni tofauti na za Waswahili. Katika kutafsiri, atalazimika kuandika upya M.P kwa namna

itakavyoeleweka kwa Wakalenjin na kuafikiana na mila na desturi zao. Ni kwa misingi hii ambapo utafiti huu umefanywa ili kuchunguza uandishi upya katika tafsiri ya *Bukuit Ne*.

MAPITIO YA MAANDISHI

Mikakati ya Kutafsiri

Kulingana na Wolfgang (1991), mikakati ya kutafsiri ni namna ya kufikia suluhu ya shida ya kutafsiri. Mbinu zilizopendekezwa na watafsiri wa Biblia kama Nida na Taber (1969), ilinua kupendekeza baadhi za suluhisho ya kutafsiri. Mikakati kama hii hata hivyo imeonekana kulenga matokeo ya tafsiri tu bali haishughulikii mikakati na kufikia tafsiri linganifu. Krings (1986) anashadidia ufafanuzi huu kwa kusema kuwa mikakati ya kutafsiri ni mipango ya kimakusudi ambapo mtafsiri anatekeleza ili kukabiliana na matatizo yanayotokana na kutafsiri. Mikakati hii hata hivyo, kama anavyodahili Kelly (1979), huwa ndani mwa mtafsiri (labda ubongoni mwake) na hutumika kutokana na msukumo uliomo ndani mwa mtafsiri pindi inapohitajika.

Venuti (1998) anaonyesha mikakati ya kutafsiri kama kazi ya kimsingi ya kuchagua matini ngeni ya kuitafsiri na kisha kutafuta mbinu za kutumia kutafsiri. Graedler (2010) kwa upande wake, anapendekeza kuwa wakati wa kukabiliana na elementi za kitamaduni katika tafsiri, mtafsiri anastahili kuzingatia mikakati ifuatayo:

- i. Kuunda neno jipya ili kutafsiri dhana fulani ya kitamaduni ii) Kufafanua maana ya neno katika M.A kwa kutolea maelezo kutegemea fasiri ya mtafsiri
- ii. Kuacha M.A jinsi ilivyo
- iii. Kubadilisha M.A kwa kutumia istilahi yoyote ya L.P inayohusiana na maana ya M.A

Harvey (2012) naye anapendekeza njia nne ya kutekeleza tafsiri:

i) Ulinganifu wa kiuamilifu: kutumia dhana inayolingana na matumizi ya dhana ya M.A ii) Ulinganifu wa kiisimu: ni sawa na kutafsiri M.A neno kwa neno iii) Kukopesha dhana katika lugha nyingine ili kutafsiri M.A iv) Kufafanua dhana ya M.A katika L.P kwa namna sahili kwa ajili ya welewa wa H.P

Baker (1992) anaeleza mikakati ya kutafsiri kama mbinu inayotumika kutafsiri kutokana na sababu kuwa lugha mbili tofauti hukosa visawe vyenye kuleta ulinganifu katika tafsiri. Ili kukabiliana na changamoto hii, Baker anapendekeza mikakati ifuatayo wakati wa kutafsiri maneno:

i) Kutafsiri kwa kutumia maneno yenye maana jumuishi. K.m badala ya kutafsiri ‘chamcha’, mtafsiri huweza kutumia ‘chakula’ kwa kuwa ni neno jumlishi wala haibaini wakati maalum wa kukila chakula hicho.

ii) Kutafsiri kwa kutumia neno lisilo na dhana jumuishi (bila maelezo mengi). K.m badala ya kutafsiri neno ‘nyumbani’, neno lenye maelezo jumuishi ‘makaazi’ litumike. Iwapo mtafsiri angependa kueleza mengi kuhusiana na neno hili, basi maelezo yakwe kwenye tanbihi.

iii) Kutafsiri kwa kutumia vibadala vya kitamaduni. Hapa mtafsiri anapokosa neno linalofaa kutafsiri dhana fulani katika tamaduni ya L.A, basi atatumia neno lingine katika L.P lenye athari sawa. K.m ‘cream tea’ kule Uingereza, litatafsiriwa kama ‘pastry’ kwa Waitaliano kwa kuwa kwao hili neno lina dhana sawa na lile la Waingereza.

iv) Kutafsiri kwa kukopesha maneno, ambapo neno linaporudiwa rudiwa, maelezo yake hutolewa kisha mtafsiri atakuwa na uhuru wa kulirudia rudia hilo neno kwa kuwa tayari linaeleweka kwa H.P.

v) Kutafsiri kwa kutumia fasiri ya neno linalohusiana kimaana k.m katika lugha ya Kiingereza, maneno

‘overlooking’ hutafsiriwa kama ‘which overlooks’ na neno ‘related’ litatafsiriwa kama ‘kinship relation’ na kadhalika.

vi) Kutafsiri kwa kutoa fasili; kwa kutumia maneno yasiyohusiana. Mfano katika Kiingereza, neno ‘accessible’ hutafsiriwa kwa maneno ya fasili kama ‘where human beings enter mostly’. Tafsiri kama hii hutoa maelezo kwa kina kulingana na welewa wa mtafsiri na kwa kutumia maneno yake mwenyewe.

vii) Kutafsiri kwa kuacha maneno au sehemu ya M.A. Iwapo kile kinachofafanuliwa si muhimu sana kwa ujenzi wa matini, au labda kuchosha msomaji kutokana na maelezo mengi, basi mtafsiri anaweza kupuuza hayo maneno au maelezo na kufupisha sehemu hiyo.

viii) Kutafsiri kwa kutumia kielelezo. Kielelezo ni muhimu iwapo neno limekosa kisawe mwafaka katika L.P.

Tafsiri kama hii vilevile inafaa pale ambapo M.T inastahili kueleza kwa kifupi na ufasaha ilhali hamna nafasi ya kutosha, basi mtafsiri atatumia kielelezo kwa kuwa huweza kupitisha ujumbe mpana na wenye maelezo mengi lakini kwa njia rahisi na fupi mno. Guerra (2012) vilevile katika utafiti wake, alibaini kuwa matatizo na changamoto za kutafsiri ni nyingi ila tu mtafsiri anapotumia mikakati mbalimbali humwezesha kukabiliana nazo. Baadhi ya mikakati anayopendekeza ni kama ifuatayo;

Utohozi wa Kimuktadha

Mkakati huu hutumika wakati hali inayoashiriwa na ujumbe kwa L.A haibainiki kwa H.P na mtafsiri akaumba hali ngeni inayoelezewa kama hali linganifu. Hivyo inaweza kulinganishwa na kile waandishi wengine wamekiita ulinganifu wa kiuamilifu. Yaani ni kujaliza kipengele cha utamaduni wa lugha moja na nyingine kutoka jamii husika. Mkakati huu wa kutafsiri ni muhimu katika tafsiri za matangazo au hadithi za watoto; mengine ni vipimo vya mizani, muziki, anwani katika kazi za fasihi

au hata majina ya kijiografia na mengineyo. Azma ya mtafsiri anapotumia mkakati huu ni kurekebisha tafsiri ili kuwa na athari sawa kwa wasomaji wa M.L.

Ukopaji wa Msamiati

Mkakati huu unahusu kuchukua neno au kijezezi moja kwa moja kutoka lugha asilia bila kutafsiri. Mkakati huu kwa kawaida hutumika wakati istilahi husika imekosa kabisa kisawe chake katika tamaduni lengwa au iwapo mtafsiri anajaribu kupata athari ya mtindo wa M.A. maneno yaliyokopwa huonekana kama halisia hasa iwapo mwendelezo wake unaafikiana na L.P na pengine mofolojia na fonetiki yake imeongezwa, mfano: skirt-skati, computer- kompyuta n.k. Guerra (2012) anaongezea kwa kusema kuwa, kukopesha huku ni njia kuu ya kuitajirisha L.P kimsamiati. Ijapokuwa kukopa msamiati kwa wingi kutaifanya L.L kuonekana kama L.A wala si kazi iliyotafsiriwa.

Uradidi wa Maneno

Ni mkakati wa kutafsiri leksia au muundo wa neno geni. Mtafsiri hapa huazima maelezo ya L.A au miundo yake kisha kusafirisha moja kwa moja hadi lugha pokezi. Tofauti ya kukopesha na uradidi ni kuwa katika kukopesha mofolojia na fonetiki ya neno au kishazi geni huigwa, huku uradidi ukiwa kusafirisha au kunakili namna ya mofolojia na umuhimu wa istilahi wala si katika kulitamka. Uradidi ni tafsiri sahihi na pia hufuata kanuni za kimofolojia na kifonetiki za maneno au vishazi vigeni huku kukopesha, huzingatia mofolojia na umuhimu wa dhana wala si matamshi yake.

Ufidiaji wa Maneno

Mkakati huu unahusiana na hali kwamba neno lililoachwa katika M.A hufidiwa na lingine na L.P lenye madhara tofauti na ya M.A, mtafsiri anaweza kufanya hivi akiwa na sababu ya kusawazisha maneno, pale ambapo yale yanayopotezwa kisemantiki (ama athari za ujumbe au

mtindo) hufidiwa kupitia misingi ya elementi za L.A ama athari za kimtindo kwenye matini ya L.P kwa sababu elementi hizo haziwezi zikafanana na zile za L.A kwa asilia mia moja. Hii ni kama vile tafsiri ya lafudhi, kejeli, upole na mengine.

Udondoshwaji wa Maneno

Huu ni mkakati ambapo mtafsiri baada ya kuiangalia na kuchunguza kwa makini kazi ya kutafsiri, huweza kuondoa ujumbe au neno fulani la M.A katika M.P, hasa iwapo ujumbe wenyewe unaonekana kutobeba umuhimu au uzito mwingi, na kwamba dhana hiyo inapotafsiriwa huweza kumsababisha mpokezi au msomaji wa M.L kuelewa au kutenda vinginevyo. Mkakati huu si mashuhuri wakati wa kutafsiri tamaduni, na inapotokea, mara nyingi huwa ni kwa makusudi ya kukwepa uradidi au utohalisia.

Ufafanuzi wa Istilahi

Mkakati huu huhakikisha istilahi au kijezezi kinatafsiriwa kwa kutumia ufafanuzi wa umbo au uamilifu wake. Hivyo, huweza kuchukuliwa kama namna ya kufafanua dhana kwa kutolea maelezo au mifano ili ipate kueleweka zaidi kwa H.P.

Ulinganisho wa kimaana

Katika mkakati huu, mtindo tofauti kabisa hutumika katika kuelezea hali ileile moja, au huweza kutumia maumbo tofauti kuzalisha matini linganifu. Hii ina maana kuwa mtafsiri hutumia istilahi au kijezezi kinachojulikana katika L.P kama ulinganifu wake. Ni sawa na kubadili (adaptation) na kurekebisha (modification) kwa kuwa hueleza hali sawa kwa kutumia njia tofauti. Hasa katika semi na lugha yenye fomula k.v ‘amani ya Bwana’, inapotafsiriwa kama ‘shalom’, na ‘Lamb of God’, inapotafsiriwa kama ‘Mwana wa Mungu na kadhalika.

Upanuzu wa ujumbe wa L.A

Upanuzu ni hali ambapo mtafsiri anawasilisha kitu au jambo katika L.P kwa uwazi zaidi akitumia muktadha wa L.A, au kwa kuongeza maelezo ya kindani zaidi kuliko yale ya L.A kwa kutolea habari zaidi. Ufafanuzi wa mtafsiri au maelezo yake katika L.P hutumia maneno mengi kuliko yale ya L.A kueleza hali ileile moja. Tafsiri hii husababisha M.P iwe kubwa zaidi kushinda M.A. Ukubwa huu hata hivyo haibadilishi ujumbe kwa namna yoyote.

Ujumuishaji wa dhana katika L.P

Mkakati huu wa ujumuishaji ni kinyume cha ubainifu, ambapo mtafsiri hutumia maneno ya kijumla zaidi au istilahi isiyo mahsusi kutafsiri dhana za M.A. Hali hii husababishwa na tofauti za kimtindo kati ya L.A na L.P. Isitoshe, mtafsiri huweza kutumia mkakati huu ili kukwepa uradidi usiofaa kwenye tafsiri yake.

Tafsiri ya moja kwa moja

Tafsiri ya neno kwa neno hutokea wakati neno au kishazi cha L.A kinapotafsiriwa hadi neno au kishazi cha L.P, bila kujali mtindo, ila kuna kubadili (adapting) matini kwa kaida za kisintaksia ya L.P pamoja na marekebisho machache mno hivi kwamba huonekana kama sahihi. Ni uhamisho wa moja kwa moja wa M.L.A hadi kwa sarufi ya M.L.P ambapo kazi ya mtafsiri inapunguzwa hadi kufikia kufuata kanuni za kiisimu ya lugha husika (yaani L.P) mf. John loves Mary =Yohana anampenda Maria. Ambapo kiambishi /m/ kimetumika kama kirejeshi cha Maria.

Urekebishaji wa maelezo

Mkakati huu huhusu matumizi ya kishazi cha L.P kilicho tofauti na kile cha L.A kuwasilisha jambo lile lile. Yaani, kuna mabadiliko kimaoni, kifalsafa au kategoria ya wazo ikilinganishwa na L.A. Ni sawa na uhamishaji (transposition) na wakati mwingine ni muhimu ili kukwepa ukosefu wa mtiririko katika tafsiri.

Ubainishaji wa Hali Maalum

Ni kinyume cha ujumlishaji, inawasilisha mkakati ambapo mtafsiri hutumia hiponimia ya L.A au istilahi bainifu ambayo itatoa utata na kubainisha hasa kuhusu hali ya jinsia kwa mfano, iwapo mtu anayezungumziwa ni wa kike au kiume. Ili kutafsiri dhana kama vile ‘she’ na ‘he’ ya Kiingereza hadi Kiswahili, itabidi kubainisha kwa lugha ya Kiswahili kwa vile lugha hii haini visawe vya moja kwa moja ya dhana hizo.

Matumizi ya Vibandala

Katika mkakati huu, elementi za lugha ishara kama vile kiimbo au ishara za mwili, hutumika badala ya elementi za kiisimu. Kwa mfano, badala ya kutafsiri neno la Kiingereza ‘wave’ kwa kutumia visawe vya maneno katika lugha ya Kiswahili, mtafsiri atatumia ishara za mwili kwa kuchora mkono wa mtu unaoonekana ukipunga hewani tu bila kutumia maneno yoyote. Ishara hii huweza kutafsiriwa kwa Kiswahili kama ‘aga kwaheri’ na ikabeba maana sawa kabisa na ishara yenyewe.

Uhamishaji wa Maana

Ni mkakati wa kubadilisha sarufi au kubadilisha sehemu moja ya sarufi ya L.A na nyingine ya L.P, bila kubadilisha maana ya ujumbe. Mfano;

- L.A: This computer is out of order
- L.P: Hii kompyuta haifanyi kazi

Katika mfano huu, mpangilio wa maneno kuanzia katikati ya sentensi ni tofauti katika L.P lakini ujumbe ni uleule. Uhamishaji wa kisarufi, pamoja na marekebisho ya kimofolojia na kisintaksia ni mwafaka sana ili kupata tafsiri inayoonekana kama M.A (iliyoandikwa kwa mara ya kwanza) inaposomwa na H.P. Uhalisi huu wa matini tafsiri huondoa ugeni katika M.P

Ubainishaji wa Sajili

Mkatati huu humgharimu mtafsiri kubadilisha elementi inayoathiri vipengele vingi vinavyohusiana na vibainishi vya

kiisimu (linguistic variation). Tofauti zinazotokana na toni, mtindo, lahaja za kijamii na kijiografia na mengine, ambapo rejista iliyotumika katika L.P hufanywa kuwa tofauti kabisa na ya L.A

Utafiti huu uchanganuzi wa mikakati iliyotumiwa na mtafsiri wa Biblia ya Kikalenjin umetekelezwa, pamoja na kuchunguza namna alivyofaulu katika kutumia mikakati hiyo. Tumeangalia kama mikakati niliyojadili hapo juu imetumika na kwa kiwango gani. Vilevile, hapa chini, tulibaini iwapo mapendekezo yaliyotolewa na mwanaisimu Leppihame (1997) yalizingatiwa na mtafsiri; kwamba ili kutafsiri vishazi kuu, mtafsiri atakuwa na jukumu la:

- i) Kutumia tafsiri sanifu
- ii) Kufanya mabadiliko ya kiwango cha chini kama katika tafsiri ya neno kwa neno
- iii) Kutumia maelezo zaidi kwenye M.P
- iv) Kutumia tanbihi, faharasa na maelezo ya mtafsiri
- v) Kutoa maelezo kwa kutumia hali inayoshabihiana na ile ya M.A
- vi) Kubadilisha M.A kwa kutumia vijejezi vya L.P
- vii) Kufafanua kwa kutumia L.P ili ipate kueleweka zaidi kwa H.P

viii) Kuumba upya aya kwa kutumia maelezo yenye fununu za L.A

ix) Kuondoa kabisa sehemu zinazoweza kupelekea M.P kuwa na utata

Kati ya mikakati hii iliyopendekeza na Leppihalme (1997), Ordudari (2007) anaonekana kupendelea mkakati wa kutumia tanbihi. Anasema mkakati huu huipa H.P nafasi nzuri ya kuelewa M.T kama ilivyokusudia na mwandishi wa M.A. Utafiti huu ulilenga kuchunguza mikakati iliyotumika katika kutafsiri Biblia ya Kikalenjin (M.A) kutoka lugha ya Kiswahili (L.A). Aidha nilibaini umaarufu wa mikakati maalum inayoonekana kufanikisha tasfiri ya Biblia ya Kikalenjin.

MATOKEO

Utohozi wa Maneno ya L.A katika L.P

Maneno mengine yalionekana kukosa kabisa visawe vyake katika L.P na hali hii ilisababisha mtafsiri kutohoa maneno yale ili kimofolojia yawe na umbo la maneno ya L.P. Mifano ya maneno yaliyotoholewa ni mingi sana katika *Bukuit Ne Tilil*. Jedwali lifuatalo limesheheni mifano:

Jedwali 1: Jedwali linaloonyesha maneno yaliyotafsiriwa kwa kutoholewa

KIFUNGU MATINI ASILIA MATINI POKEZI

Mithali 1:1	Sulemani, Israeli	Solomon, Israel
Mithali 6:23	Taa	Tait
Mithali 7:6	Dirisha	Tirisiet
Mithali 7:20	Fedha	Fedaisiek
Mithali 8:19	Dhahabu, fedha	Tahabu, feda
Mithali 9:2	Divai	Divaik
Mithali 11:2	Pete, meza, dhahabu	Peteit, mesa, tahabu
Mithali 13:9	Taa	Tait
Mithali 14:11	Hema	Emit
Mithali 17: 3	Fedha, dhahabu	Feda, tahabu
Mithali 20:20	Taa	Tait
Mithali 24:30	Zabibu	Sabibuk

Mithali 25:4	Fedha	Feda
Mithali 25:13	Theluji	Teluchi
Mithali 26:1	Theluji	Teluchi
Mithali 30: 1	Aguri, Yake, Ithieli, ukali	Agur, Jake, Itiel, Ukal
Mithali 31:1,4	Lemueli	Lemuel
Mithali 31:6	Divai	Divaik
Mithali 31:13	Kitani	Kitanit
Mithali 31:16	Mizabibu	Sabibuk
Mithali 31:21	Theluji	Teluchi

Kutokana na jedwali hili, ni wazi kuwa maneno kadha wa kadha yalitoholewa kutoka lugha ya Kiswahili hadi lugha ya Kikalenjin wakati wa kutafsiri. Sababu ya kutohoa inatokana na hali kuwa maneno mengine katika L.A hayana visawe vyake katika L.P, na hivyo ili mtafsiri awasiliane na H.P, alitohoa maneno hayo ili kimofolojia na kifonolojia yakubalike. Kimofolojia, maneno ya Kikalenjin huishia kwa sauti za konsonanti wala si za irabu, kama inavyobainika katika jedwali hapo juu.

Umbo hili hubadilishwa katika tafsiri ili kuhakikisha uhalisia wake kwa H.P, hasa wakati wanapotamka. Isitoshe, kifonolojia, sauti /j/ hubadilika na kuwa /ch/, /dh/ huwa /d/, /z/ huwa /s/, /d/ huwa /t/ na kadhalika. Mabadiliko haya yanatokana na sababu kuwa Kiswahili ni lugha ya Kibantu, huku Kikalenjin ikiwa ni lugha ya Kinailoti na hivyo, sauti za lugha hizi haziafikiani kimofolojia. Ili kuleta uwiano na wepesi wa kuyatamka, mtafsiri aliyatohoa ili H.P iwe na wepesi wa kuyatamka hayo maneno. Utafsiri wa Biblia ya Kikalenjin hasa katika kitabu cha Mithali umesheheni utohozi wa msamiati wa Kiswahili Mkakati huu wa utafsiri ulichangia pakubwa katika kufaulu kwa tafsiri ya *Bukuit Ne Tilil*.

Mkakati huu uliunga mkono na nadharia ya ulinganifu sambamba kwa kuwa inapendekeza kuwa mtafsiri azalishe M.P inayolingana kimtindo na M.A. Katika jedwali tunaona kuwa maneno yanatoholewa ili kimtindo,

yaafikiane na yale ya M.A. Ingawa maneno yameandikwa upya, lakini maana inalingana na ile ya M.A.

Upanuzi wa Maana ya Maneno

Mkakati huu unahusu hali ambapo mtafsiri hutafsiri neno bila kutumia kisawe bali hutumia maelezo mengi ili kutafsiri neno moja au sehemu fupi ya sentensi. Mkakati huu humsaiidi msomaji wa M.P kuelewa zaidi kwa kuwa tafsiri imetekelezwa kwa undani huku msamiati mmoja ukifafanuliwa kwa maneno mengi yanayomwezesha msomaji kupata maelezo yanayomfanya kuelewa ujumbe zaidi. Mfano wa sehemu zilizotafsiriwa kwa kutumia mkakati huu ni kama;

Mfano 1.

Mithali 16:5 **M.A** Kila mwenye moyo wa kiburi ni chukizo kwa BWANA; Hakika, hatakosha adhabu.

M.P *kit ne wechei Jehovah ko muguleldo age tugul ne menei: Agot ngo namgei eunek, ko magimeto ama kibar* Mtafsiri amepanua tafsiri hii anaposema '**Agot ngo namgei eunek**' yaani, 'hata kama wataelewana'. Mtafsiri hapa anataka kuisitiza hali ya kukubaliana au kuelewana, kwamba hata kama watu wataelewana kutenda maovu, ni lazima watapata adhabu kwa kuwa wamekosha. Upanuzi huu umesaidia msomaji wa M.A kuelewa zaidi muktadha wa usemi huu, na hivyo kuelewa zaidi.

Mfano 2.

Mithali 16:10 **M.A** Kukata maneno huwa katika midomo ya mfalme;

Kinywa chake hakitakosa katika hukumu.

M.P *Bunu kutitab laitoriat tiletab kiruoget ne bo kamuktaindet: Malelei kutinnyi eng' kiruoget.*

Mtafsiri anaonekana kuongeza maelezo zaidi katika tafsiri yake anaposema, '**ne bo Kamuktaindet**' kwa maana, 'ya Bwana Mungu'. Labda katika kuongeza maelezo hayo, mtafsiri alikusudia kusisitiza kwamba ingawa ni mfalme anayeweza 'kukata maneno' lakini Mungu ndiye anayetoa maamuzi. Maelezo haya hayapatikani katika M.A lakini mtafsiri anapotumia inakuwa kwamba anapanua msamiati wa M.P

Udondoshaji wa Sehemu za M.A katika Tafsiri

Mkakati wa udondoshaji ni pale ambapo mtafsiri anaachana au maneno pasipo kutafsiri. Uamuzi huu hutekelezwa na mtafsiri mwenye baada ya kuona haja hiyo katika harakati yake ya kuwasilisha ujumbe wa mwandishi wa M.A katika lugha ya H.P. Mtafsiri wa *Bukuit Ne Tiliil*, alitumia mkakati huu katika sehemu mbalimbali ya M.P hii.

Mfano 3.

Mithali 1:17 **M.A** kwa kuwa mtego hutegwa bure,
Mbele ya macho ya ndege yeyote.

M.P *Kigirich mestet buch,
Kogeerei taritiet age tugul;*

Katika tafsiri hii, maneno 'kwa kuwa', yamedondolewa kwenye M.P

Mfano 4.

Mithali 1:19 **M.A** Ndivyo zilivyo njia za kila mwenye tamaa ya mali;
Huuondoa uhai wao walio nayo.

M.P *U noto ortinwekab age tugul ne kipkeiyat agobo kelunet; Rebei sobonwekab bik.*

Katika tafsiri hii, maneno 'walio nayo' yameondolewa kwenye M.P na mtafsiri. Maneno haya yametumika kusisitiza kuwa wale wanaonyang'anywa uhai ni walio nayo, lakini msisitizo huu haujaonyeshwa kwenye M.P

Mfano 5.

Mithali 6:14 **M.A** Mna upotofu moyoni mwake, hutunga uovu daima,
Hupanda mbegu za magomvi.

M.P *Mi mastat muguleldannyi, chobei yaitiet ko tugul; Kole toiyet.*

Sehemu iliyodondoshwa kwenye tafsiri ni 'mbegu za'. M.A imetoa maelezo ya kina kuwa kila kinachopandwa ni mbegu, ndipo maana inazungumzia 'mbegu za'. Lakini mtafsiri anaonekana kupuuza dhana ya 'mbegu' na hivyo kudondoa katika tafsiri yake.

Ufafanuzi wa Ujumbe wa M.A katika Tafsiri

Mkakati huu unahusu hali ambapo mtafsiri katika kutafsiri matini, hufafanua dhana fulani hasa kutokana na hali kwamba amekosa kisawe chake L.P. Ufafanuzi huu huhakikisha kuwa ujumbe wa mwandishi wa M.A unamfikia msomaji wa M.P bila kupotosha maana iliyokusudiwa. Mkakati huu kwa hivyo, haulengi kutafsiri neno baada ya jengine ila kutafsiri ujumbe wa M.A. Mifano ifuatayo inatonyesha jinsi mtafsiri alivofanikiwa kwa kutumia mkakati huu.

Mfano 6.

Mithali 1: 20 **M.A** Hekima hupaza sauti yake katika njia kuu.
Hutoa sauti yake katika viwanja;

M.P *Waachei mising' ng'omnatet eng' oret; Ng'alali eng' komoswek che baroen.*

Katika tafsiri hii, neno 'viwanja' limetafsiriwa kama '**komoswek che baroen**', yaani, 'sehemu zilizo pana'. Mtafsiri anapotumia sentensi kutafsiri neno hili, ananua kufafanua maana ya neno hili ambalo labda amekosa neno kisawe chake. Ili kueleweka kwa H.P, imemlazimu

basi kulifafanua neno hili na hivyo kulifanya kueleweka vyema. Tunaona mkakati huu wa ufafanuzi ukutumika pia katika kifungu kifuatacho:

Mfano 7.

Mithali 7:12 **M.A** Mara yu katika njia kuu, mara viwanjani,
Naye huotea kwenye pembe za kila njia.

M.P *Mi oret ra, komi tun komaswek che baraen, Ak soptai eng' ole besiechin ortinwek.*

Neno 'viwanjani' limetafsiriwa hapa pia kama '**komaswek che baraen**', kwa maana ya 'sehemu zilizo pana'. Katika vifungu vinavyofuata, tunaendelea kuona mifano mingine ya maneno yaliyotafsiriwa kwa kutumia mkakati huu.

Mfano 8.

Mithali 5:5 **M.A** Miguu yake italelemkia mauti;

Hatua zake zinashikamana na kuzimu;

M.P *Chorjingei kelyekik meet;*

Namegei kakwautikyik ak oldab che kigobek.

Neno 'kuzimu' halina kisawe chake katika lugha ya Kikalenjin na hivyo, likatafsiriwa kwa kulifafanua kama '**oldab che kigobek**' yaani;

Oldab – mahala pa

Che – kiwakilishi cha nafsi ya tatu wingi

Kigobek – walioisha (waliokufa)

Mfano 9.

Mithali 7:19 **M.A** Maana mume wangu hayumo nyumbani, Amekwenda safari ya mbali.

M.P *Amu mami ga chitoab kobo got, Kawa banda ne loo:*

Maneno 'mume wangu' yametafsiriwa kama '**chitab kobo got**'; ikiwa na maana ya 'mtu mwenye nyumba'. Dhana hii ya kummiliki mume haipo miongoni mwa Wakalenjin. Mume huchukuliwa kama anayemiliki 'nyumba' ikiwa na

maana kuwa mke, watoto na mali yote ni ya mume. Hii inapelekea jamii kumwita mume; hasa aliyeoa, kuwa ni 'mwenye nyumba'. Katika sehemu hii, ni mke anayesema kuwa mume wake hayuko nyumbani. Mtafsiri ametafsiri hivi ili kuleta welewa miongoni mwa Wakalenjin, hasa kuonyesha nafasi ya mwanamume kama anavyochukuliwa na mke.

Urekebishaji wa Maelezo katika Tafsiri

Mkakati wa kurekebisha muundo wa vishazi hutokana na haja ya mtafsiri kuwasilisha dhana ileile ya mwandishi wa M.A lakini kwa namna ambavyo hatasababisha utata katika uelewekaji wa M.P. Hivyo huweza kubadilisha kishazi katika sentensi ili kukubaliana na lugha pokezi. Mkakati huu huhakikisha kuwepo kwa mtiririko wa matini katika lugha pokezi. Mifano ya sehemu zilizotafsiriwa kwa kutumia mbinu hii ni kama ifuatayo:

Mfano 10.

Mithali 1:15 **M.A** Uzuie mguu wako usiende katika mapito yao. **M.P** *Iste keldong'ung' eng' orenywa.*

Tafsiri hii imerekebisha ujumbe wa M.A ambapo, kishazi 'uzuie mguu wako usienende' kimetafsiriwa kama, '**iste keldang'ung'** yaani, 'ondoa mguu wako'. Katika tafsiri, ujumbe wa mwandishi wa M.A umerekebishwa na kuzua dhana ya kuondoa mguu ilhali alimaanisha mguu kuzuiwa kabla ya kufika mahali fulani. Kuondoa mguu ina maana kuwa mguu tayari upo mahali maalum na hivyo kuna haja ya kuuondoa. Urekebishaji huu unasababisha kuzaliwa kwa ujumbe tofauti na ule wa mwandishi wa matini asilia.

Mfano 11.

Mithali 5:15 **M.A** Unywe maji ya birika lako mwenyewe' Na maji yenye kububujika katika kisima chako.

M.P *Ee beek che mi tereng'ung', Ak iee beek cherootei eng' keringeng'ung'.*

Badala ya mtafsiri kulitafsiri neno birika, amerekebisha kwa kulitafsiri kama

'tereng'ung' yaani 'chungu chako'. Neno birika halina mshiko miongoni mwa Wakalenjin ila chungu. Wao walitumia chungu kuhifadhi maji wala si birika. Hii ndio sababu ya mtafsiri kulichagua neno hili ili kuwafikia wasomaji wa M.P.

Mfano 12.

Mithali 6:4 **M.A** Usiache macho yako kupata usingizi,
Wala kope za macho yako kusinzia.

M.P Ameru,

Anan inuuch.

Mtafsiri katika tafsiri yake, anaonekana kufanyia marekebisha utafsiri huu.

Anaposema **'ameru'** kwa maana ya 'usilale' na anaposema **'Anan inuuch'**, ana maana ya 'wala kusinzia'. Hapa, ameacha maelezo mengine yanayopatikana katika M.A na hivyo kufupisha M.P. Inawaje maneno mengine hayakutafsiriwa, tunaona kuwa ujumbe umekuzwa na hivyo msomaji wa M.P atapata ujumbe wa mwandishi wa M.A, japo kwa muhtasari.

Ujumlishwaji wa Msamiati Husika katika Tafsiri

Ujumlishwaji huhusu hali ambapo mtafsiri katika kufanya tafsiri, hutumia neno moja lenye kujumlisha maelezo yaliyotolewa kwa marefu. Zifuatazo ni mifano ya sehemu zilizotafsiriwa kwa kutumia mkakati huu:

Mfano 13.

Mithali 6:25 **M.A** Usiutamani uzuri wake moyoni mwako;
Wala usikubali ukunase kwa kope za macho yake.

M.P *Amegase miat eng' muguleldangug' kororonindannyi; Amengoriigenen onyekik.*

Mtafsiri ametumia neno jumuishi katika kutafsiri maneno 'kope za macho yake' anapotafsiri kama **'konyekyik'** kwa maana ya 'macho yake'. Tunaelewa kuwa kope ni nywele zinazozunguka macho. Lakini hapa, mtafsiri ameacha

dhana hii na kutaja macho. Hata hivyo, hamna upungufu wowote katika tafsiri hii kwa kuwa ujumbe wa mwandishi asilia umebaki kwa sababu mtu hunaswa kwa kutazamwa, na kinachotumika kutazama ni macho. Kwa hali hii tafsiri hii ni sahihi.

Mfano 14.

Mithali 6:28 **M.A** Je! Mtu anaweza kukanyaga makaa ya moto' Na nyayo zake zisiungue?

M.P *Imuch chi kotiegat ng'eteti, Ama lalyo kelkekyik?*

Nyayo ni sehemu ya chini ya kukanyaga wakati wakutembea. Lakini katika tafsiri, neno **'kelyekyik'** kwa maana ya, miguu yake, lililotafsiriwa kwa kutumia neno lenye maana jumuishi kwa kuwa linarejelea mguu, kuanzia magoti kwenda chini. Hili ni neno jumuishi wala sio bainifu kama ilivyo neno lililotumika katika M.A. Hata hivyo, kwa kutumia neno jumuishi, hamna athari yoyote kwa kuwa linawasilisha ujumbe ule ule wa M.A.

HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Hitimisho

Kutokana na uchanganuzi huu, imebainika kuwa ili kufanikiwa kwa tafsiri ya Biblia hii, mikakati zaidi ya moja ilitumika. Mikakati hii ilimwezesha mtafsiri kuhifadhi ujumbe wa mwandishi wa M.A na kuhakikisha kuwa H.P inaathirika kwa namna sawa na wasomaji wa M.A. Nadharia ya tafsiri vitendo imefaa katika uteuzi wa mikakati hii kwani nadharia yenyewe inasisitiza athari ya ujumbe uliotafsiriwa iwe sawa na ile ya M.A kwa hadhira yake. Kuna uandishi upya wa M.P kama alivyodahili mtaalamu Justa Holz-Monttari katika nadharia yake ya tafsiri vitendo. Anaposema kuwa lengo la mtafsiri si kuwasilisha maneno tu yaliyo sawa na yale yaliyoko kwenye M.A. Mtafsiri ana jukumu kuu la kuhakikisha kuwa H.P inapokea ujumbe wa mwandishi wa M.A.

Istitoshe, mtaalamu huyo amependekeza kuwa mtafsiri awe anaelewa utamaduni wa H.P ili awafikie katika utafsiri wake. Jambo hili limedhihirisha katika matumizi ya mikakati mbalimbali aliyochagua kutumia. Mikakati hii ilichangia katika kumfikia msomaji wa M.P kwa namna ambayo matini itaeleweka na kuzua athari sawa na ilivyo M.A kwa H.A. Justa Holz-Montarri katika nadharia yake alisisitiza umuhimu wa tafsiri kuwa ni kuwasiliana kati ya watu wenye tamaduni tofauti. Kwa hivyo, mtafsiri anafaa kuwa ni daraja la kuwaunganisha wanajamii hawa. Hali hii inaonekana dhahiri katika uchanganuzi uliopo katika sura hii. Mtafsiri ametumia mikakati tofautitofauti ili kuhakikisha kuwa anasababisha mawasiliano yakamilike. Kando na hayo, ni kuhakikisha kuwa M.P inatekeleza dhima na makusudi iliyokuwa katika M.A na iliyokusudiwa na mwandishi wa M.A. Haya yote yamewezekana kupitia kwa kuandika upya M.P

Mapendekezo

Mashirika yanayojishughulisha na tafsiri yanafaa kupanuliwa zaidi, kwa mfano katika kupewa uthamini, ili kuyawezesha kuzitafsiri matini nyingi katika lugha za humu nchini. Hii itawezesha wakenya kuzisoma makala hizi kwa lugha wanayoielewa vyema. Hili linapotendeka, inakuwa rahisi kuwafikia watu wengi zaidi. Vile vile, waandishi wa matini mbalimbali wanafaa kuhamasishwa kuhusu umuhimu wa kuzitafsiri kazi zao ili kupanua hadhira yao. Pia, kazi zinazotafsiriwa hupata wasomaji wengi watakaosoma kupitia lugha wanayoielewa na kuwa na umilisi kwayo. Hatimaye, shirika la kutafsiri Biblia humu nchini linastahili kujikakamua zaidi kwa kuitafsiri Biblia hadi kwa lugha yenye wazungumzaji wachache humu nchini. Kwa kufanya hivi, wataweza kuwafikia watu wengi na injili ya Kristo. Huku kutimiza wito kwa Wakristo kutoka Mesiha Yesu kuwa: Enendeni kote ulimwenguni mkalihubiri injili (Mathayo 28:19).

MAREJELEO

- Askoy, B. (2001). "Translation as Rewriting: The Concept and its Implications on the Emergency of a National Literature". Katika *Translation Journal* 5(3).
- Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge. Bassnett, S. (1980). *Translation Studies*. London: Routledge.
- Buliba, A.F. (2001). "Lugha, Utamaduni na Jamii, katika Maendeleo ya Kitaifa na Kimataifa" katika Shitemi N.L na wenzake (2001). *Kiswahili A Tool for Development the Multidisciplinary Approach*. Eldoret: Moi University press.
- Graedler, A.L. (2010). "Cultural Shock." *Oslo Studies in English on the Net – Translation Course*. Oslo: Oslo University. Web. 19 Nov 2015
- Gromova, N.V (2004) Tafsiri Mpya ya Fasihi ya Kirusi. *Katika Kiswahili. Swahili Forum* 2004 (11) Uk. 121-125.
- Harvey, M. (2012). "A beginner's course in Legal Translation: The case of CultureboundTerms". Katika A.F. Guerra (2012). "Translating Culture Problems, Strategies and Practical realities". *Juzuu la Literature, Culture and Literary*.
- Kelly, L. (1979). *The True Interpreter. A History of Translation Theory and Practice in the West*. Oxford: Basil Blackwell.
- Krings, H. P. (1986). "Translation Problems and Translation Strategies of Advance German Learners of French" katika J, House na S.Blum-Kulka (Whr), *Interlingual an Intercultural Communication*. Uk. 263-26. Tübingen: Gunterman.

- Leppihalme, R. (1997). *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Leppihalme, R. (1997). *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of allusions*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- McGuire, B. S. (1980). *Translation Studies*. London: Methuen.
- Mish, J. L. (1988). "The World as language". Katika Newmark. *Approaches to Translation*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies, Theories and Application*. London na New York: Routledge.
- Mwansoka, H. J. M. (1996). *Kitangulizi cha Tafsiri Nadharia na Mbinu*. Dar es Salaam.
- Nida, E. A., & Taber. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill.
- Oduori, R. (2008). Uchanganuzi wa Nadharia za Tafsiri: Mwelekeo wa Kiusemezano. Katika N.O Ogechi, N.L Shitemi na K. Simala (whr) 2008: *Nadharia Katika Taaluma ya Kiswahili Na Lugha Nyingine za Kiafrika*. Eldoret: Moi University Press.
- Ogechi, N.O. (2002). *Mbinu za Mawasiliano kwa Kiswahili*. Nairobi. FotoForm Ltd.
- Ordudari, M. (2007). "Translation procedure, Strategies and Methods" Katika *Translations Journal*. Retrieved from :<http://translationaljournal.net/journal/41culture.htm> (6/12/2015).
- Shitemi, N.L. (1997). "Uaminifu katika Tafsiri za Ushairi wa Jadi wa Kiswahili. Utenzi wa Inkishafi, Utenzi wa mwanakupona na Mashairi ya Muyaka". Tasnifu: Dphil.Eldoret, Moi University. (Haijachapishwa).
- Shitemi, N.L. (2001). "Language as a Tool for development: Issues to Ponder" katika, Shitemi N. L na wenzake (2001) *Kiswahili A Tool for Development the Multidisciplinary Approach*. Eldoret: Moi University press.
- Venuti, L. (1998). Strategies of Translation Katika M. Baker (Mhr) *Encyclopedia of Translation Studies*. (Uk. 240-244). London and New York: Routledge.
- Wolfgang, L. (1991). *Translation Performance, Translation Process and translation Strategies*. A Psycholinguistic Investigation. Tubingen: Narr Print.
- Zakhir, M. (2010). *The History of Translation*. Moulay: University of Soultan Moulay Slimane.